

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

4 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 4, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 4, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>

Бош муҳаррир:
Рабиев Шерзод Миржалилович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абборжон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари
юридик фанлари доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристар малакасини ошириш маркази
кафедра мудири, юридик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

*Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси
Академияси бошлигининг ўринбосари*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси
ҳузуридаги қонунчилик муаммолари ва
парламент тадқиқотлари институтининг
директори, юридик
фанлар доктори, доцент*

Баймолдина Зауреш Хамитовна

*Қозғистон Республикаси Олий Суди
Академияси ректори, юридик фанлари номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети ўқув муассасаси
"Судьялар, прокуратура, суд ва адлия
муассасалари ходимларини қайта тайёрлаш ва
малакасини ошириш институти" директори,
юридик фанлари доктори, профессор*

Масъул котиб:

Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристар малакасини ошириш маркази
кафедра мудири, юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Халиков Миртоҳир Мирзакирович

Контакт редакцији журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>

**Главный редактор:
Рабиев Шерзод Миржалилович**

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

**Заместитель главного редактора:
Отажонов Абдоржон Анварович**

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

Заместитель начальника Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Директор Института проблем законодательства и парламентских исследований при Олий Мажлисе Республики Узбекистан, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Масъул котиб:

Рахманов Шухрат Наимович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Халиков Миртохир Мирзакирович

Контакт редакции журнала:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD
№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>**

**Chief Editor:
Rabiyev Sherzod Mirjalilovich**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor
of Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of
the Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Professor at the Lawyers' Training Center,
Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Deputy Head of the Academy of the General
Prosecutor's office of the Republic of Uzbekistan*

Otaxonov Foziljon

*Director of the Legislation and Parliamentary
Research Institute under the Oliy Majlis of the
Republic of Uzbekistan
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate of
Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution «Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts
and justice institutions of the Belarusian State
University», Doctor of Law Sciences, Professor*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Candidate of Juridical Science*

Pagemaker: Khalikov Mirtokhir

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

МУНДАРИЖА

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. ОТАХОНОВ Фозилжон Хайдарович РОЛЬ ОЛИЙ МАЖЛИСА В ДОСТИЖЕНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ И ЗАДАЧ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	8
2. ФАЙЗИЕВ Олим Раимкулович ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ВА ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ МУРОЖААТЛАР БИЛАН ИШЛОВЧИ ТАРКИБИЙ БЎЛИНМАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	17
3. РАХИМОВ Дилмуроджон Гуломжон ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ БОШҚАРИШ ТИЗИМИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	25

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

4. РЎЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВ ШАРОИТИДА ТАДБИРКОРЛИК ҚОНУН ХУЖЖАТЛАРИНИНГ ЭЛЕКТРОН ДАСТУРИЙ ТАЪМИНОТИНИ ИНТЕГРАЦИЯ ҚИЛИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	34
5. САДУЛЛАЕВ Қудрат Юсуббаевич ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚДА ЖИСМОНИЙ ШАХСНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИКНИНГ БЕЛГИЛАНИШИ.....	43
6. РАХИМОВ Баҳром Рустамович ИНВЕСТИЦИЯ НИЗОСИНИ БОШЛАШНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНЧИЛИГИГА МУВОФИҚ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	
7. ЖОЛДАСОВА Шахноза Батировна ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚДА ЧЕТ ЭЛ ҲУҚУҚИНИ ҚЎЛЛАШНИ РАД ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	55
8. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна ЎЗБЕКИСТОН МУСТАҚИЛЛИГИ ЙИЛЛАРИДА МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ ВА ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	63

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

9. ҲАМРОҚУЛОВ Баҳодир Мамашарифович МУДДАТЛИ МЕҲНАТ ШАРТНОМАСИ: НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МУАММОЛАР.....	69
10. РАХИМОВ Мирёқуб Актамович COVID-19ГА ҚАРШИ ЭМЛАШ ВА ХОДИМ ҲУҚУҚЛАРИ.....	75

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

11. ҚАЛАНДАРОВ Максуд Махмудович ҚУРОЛ, ЎҚ-ДОРИЛАР, ПОРТЛОВЧИ МОДДАЛАР ЁКИ ПОРТЛАТИШ ҚУРИЛМАЛАРИНИНГ ҒАЙРИҚОНУНИЙ МУОМАЛАСИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ТЎҒРИСИДАГИ ГЕРМАНИЯ ВА ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИКЛАРИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....	82
12. ИБРОҲИМОВ Жамшид Абдуғофур ўғли ҚЎПОРУВЧИЛИК ОБЪЕКТИНИНГ ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ТАВСИФИ: ТЕРРОРЧИЛИК ХУСУСИЯТИГА ЭГА ЖИНОЯТ СИФАТИДА.....	88
13. ХАМЗАЕВ Дилавер Дилшод угли ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫЕ ФИНАНСОВЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ	94

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

14. ТАДЖИБАЕВА Дилдора Абдурахимовна ПЕНИТЕНЦИАР РЕЦИДИВ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	
15. ҚУРБОНОВ Дилшоджон Махамадалиевич ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЖАРАЁНИДА ҚОНУНИЙЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ	109

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

16. РАХМАНОВ Шухрат Наимович, ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна УЗБЕКИСТАН КАК ПОЛНОПРАВНЫЙ СУБЪЕКТ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА.....	115
17. САИДОВ Олим Чорикулович МАҲКУМЛАРНИ ТОПШИРИШ ИНСТИТУТИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИНИШИ	126
18. САФАРОВА Шахло Пулатовна ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД ТАЪЛИМНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШДА ХАЛҚАРО УНИВЕРСАЛ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ.....	132

ТАҚРИЗЛАР

19. РАХМАНОВ Шухрат Наимович ОТЗЫВ НА МОНОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ХАМДАМОВОЙ ФЕРУЗЫ, МИРХАМИДОВОЙ МАХИННОРЫ «ПРАВА ЖЕНЩИН: МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ И НАЦИОНАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН»	143
--	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

РАХИМОВ Мирёкуб Актамович

Тошкент давлат юридик университети Мехнат ҳуқуқи кафедраси ўқитувчиси,
юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (Phd)
E-mail: miryoqub.rahimov@gmail.com

COVID-19GA ҚАРШИ ЭМЛАШ ВА ХОДИМ ҲУҚУҚЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): РАХИМОВ М.А. COVID-19га қарши эмлаш ва ходим ҳуқуқлари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 4 (2021). Б. 75-81.

 4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4-10>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада COVID-19га қарши эмлашни жорий этишда ходимларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини чеклаш муаммолари кўриб чиқилиб, миллий қонунчиликдаги ўзгаришлар, меҳнат қонунчилигини қўллаш тартиби ҳамда хорижий тажриба таҳлил қилинади. Мақолада ходимларни мажбурий эмлашнинг қонунийлиги таҳлил қилиниб, ушбу соҳадаги ҳуқуқий муносабатларни тартибга солувчи норматив базани янада такомиллаштиришга доир долзарб масалалар муҳокама қилинади.

Калит сўзлар: шахсий дахлсизлик ҳуқуқи, эмлаш, ходимнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, эмлашдан бош тортиш, мажбурий эмлаш, пандемия, COVID-19, ишдан четлаштириш, меҳнат шартномасини бекор қилиш.

РАХИМОВ Мирёкуб Актамович

Преподаватель кафедры «Трудовое право»
Ташкентского государственного юридического университета,
доктор философии юридических наук (Phd)
E-mail: miryoqub.rahimov@gmail.com

ВАКЦИНАЦИЯ ОТ COVID-19 И ПРАВА РАБОТНИКОВ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены проблемы ограничения прав и свобод работников при введении вакцинации от COVID-19, анализируются изменение национального законодательства, порядок применения трудового законодательства, а также зарубежный опыт. В статье приведен анализ о правомерности обязательной вакцинации работников, затронуты актуальные вопросы дальнейшего совершенствования нормативной базы, регулирующей правоотношения в данной сфере.

Ключевые слова: право на личную неприкосновенность, прививки, права и обязанности работника, отказ от вакцинации, обязательная вакцинация, пандемия, COVID-19, отстранение от работы, прекращение трудового договора.

RAKHIMOV Miryokub

Lecture of the Department Labor Law

Tashkent state university of law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

E-mail: miryoqub.rahimov@gmail.com

VACCINATION AGAINST COVID-19 AND WORKERS' RIGHTS

ANNOTATION

This article discusses the problems of restricting the rights and freedoms of workers when introducing vaccination against COVID-19, analyzes changes in national legislation, the procedure for applying labor legislation as well as foreign experience. The article provides an analysis of the legality of mandatory vaccination of workers, touches upon topical issues of further improving the regulatory framework governing legal relations in this area.

Keywords: the right to personal integrity, vaccinations, the rights and obligations of an employee, refusal to vaccinate, compulsory vaccination, pandemic, COVID-19, suspension from work, termination of employment contract.

Дунёда меҳнатга лаёқатли ёшдаги аҳоли 5,7 миллиардни ташкил этиб, шундан 3,3 миллиарди бандлиги таъминланганлигининг ўзи бугунги кунда фуқароларнинг меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилиш глобал муаммо эканлигини кўрсатади. Бинобарин, Халқаро меҳнат ташкилоти (ХТМ) нинг маълумотларига кўра, жаҳонда ҳозирги кунда 40,3 миллион инсон замонавий қуллик; 24,9 миллион одам мажбурий меҳнат; 152 миллион шахс болалар меҳнати (шундан 73 миллиони хавфли ишларда, яъни 5-11 ёшли болалар) қурбони бўлмоқда. Юз миллионлаб инсонлар меҳнат соҳасидаги камситишлардан азият чекмоқда. Айни бир турдаги иш учун аёлларга эркакларга нисбатан ўртача 23 фоиз камроқ ҳақ тўланмоқда. Дунё аҳолисининг 40 фоизидан ортиғи бирлашмалар эркинлиги ва жамоа музокаралари тўғрисидаги ХМТ конвенциялари ратификация қилинмаган мамлакатларда яшайди [1]. Республикада ходимларнинг меҳнат ҳуқуқлари конституциявий даражада ҳимоя қилинади. Хусусан, Ўзбекистон Конституциясининг 22, 34, 37, 38, 44, 59-моддаларида фуқароларнинг ҳуқуқий ҳимояси, касба уюшмаларига уюшиш, меҳнат қилиш, дам олиш, суд орқали ҳимояланиш каби ҳуқуқлари мустаҳкамланган.

Жаҳон тарихидаги йирик инқироз бўлиши COVID - 19 пандемияси натижасида бугунги кунга қадар 4,491,839 нафар шахс вафот этди, сўнгги икки йилда 255 миллион иш ўрни йўқотилди. Касалликка қарши курашиш ва унинг олдини олишдаги асосий восита вакцина бўлиб қолмоқда. Мазкур жараёнда вакцина олиш ҳуқуқ ёки мажбурият эканлиги ҳақида турли ёндашувлар илгари сурилмоқда. Хусусан, меҳнат қонунчилиги ривожланиш тенденциялари Ш.Исмоилов [2], иш берувчининг мажбуриятлари Х.Бурханходжаева [3], меҳнат низолари Л.Раҳимқулова [4], интизомий жавобгарлик М.Каримжонов [5], иш вақти масалалари Н.Юсупов [6] томонидан таҳлил қилинган. Бироқ вакцина ва меҳнат ҳуқуқи масаласи янги муносабат бўлганлиги сабабли тадқиқ этиш лозим бўлган масала саналади.

Юридик адабиётларда таъкидланганидек, ҳуқуқ бу давлат томонидан ўрнатиладиган ёки маъқулладиган, ўзида эркинлик, тенглик ва адолат тамойилларини ифодаладиган, ижтимоий муносабатларни тартибга солишга қаратилган, бажарилиши умуммажбурий бўлган юриш - туриш қодалари йиғиндиси. Ҳуқуқий муносабатлар субъектив ҳуқуқ ва юридик мажбуриятлар асосида қурилади. Х.Одилқориевнинг фикрича, субъектив ҳуқуқ ҳуқуқий муносабат иштирокчиларининг тегишли ҳуқуқ нормасига асосан, унда назарда тутилган ҳаракатни содир қилишга ҳақли эканини ёки уларнинг маълум ҳаракатларнинг амалга оширилишини талаб қилиш ваколатини билдиради [7]. Айни шу субъектив ҳуқуқ туфайли меҳнат-ҳуқуқий муносабатлар иштирокчиси бўлган иш берувчи ходимлардан қонун ҳужжатлари доирасида белгиланган мажбуриятларни талаб қилишга ҳақлидир. 2021 йил 2 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига аҳолининг санитария-эпидемиологик осойишталигини таъминлашга қаратилган

ўзгартишлар ва кўшимча киритиш тўғрисида»ги Қонун билан Меҳнат кодексининг 113-моддасига ходим мажбурий тиббий кўриқдан ўтишдан бўйин товлаган ёки ўтказилган текширишлар натижалари бўйича тиббий комиссиялар томонидан берилган тавсияларни бажармаган, шунингдек карантинли ва одам учун хавфли бўлган бошқа юқумли касалликлар тарқалиши таҳдиди мавжуд бўлган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Бош давлат санитария врачининг қарори асосида қонунчиликда белгиланган тартибда жорий этиладиган профилактик эмлашдан ўтишни рад этган тақдирда (соғлиғининг ҳолатига кўра қарши кўрсатма мавжуд бўлмаганда) иш берувчи уни ишга қўймасликка ҳақли эканига оид кўшимча киритилди.

Юқоридаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатга асосан, иш берувчининг профилактик эмлашдан ўтишни рад этган ходимни ишдан четлаштириши қонуний хатти-ҳаракат саналади. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, ҳар қандай ҳуқуқий талаб қонуний бўлиши мумкин, лекин ҳар қандай қонуний талаб ҳуқуқий бўла олмайди. Зеро Н.Варламова таъкидлаганидек, субъектив ҳуқуқ ҳамиша эркинлик (озодлик) билан узвий боғлиқ. У – эркинлик мезони. Мабодо эркинликнинг бу мезони нолга тенг бўлса, ҳар қандай муносабат ўзининг ҳуқуқий табиатини йўқотади [8]. Амалдаги қонунчиликка кўра ходимнинг эмланмасдан меҳнат қилиш ҳуқуқи нолга тенг дея олмаймиз. Чунки соғлиғининг ҳолатига кўра қарши кўрсатма мавжуд бўлган ходимлар вакцина олишни рад этишга ҳақлидир.

Масаланинг муаммоли жиҳат шундаки, вакцина натижасида ходимнинг ҳаёти ёки соғлиғига етказилган зарар бўйича жавобгарлик кимнинг зиммасида бўлади? Бунда иш берувчи жавобгарликка тортиладими ёки соғлиқни сақлаш муассасаси масъул ходимими ёхуд қонун чиқарувчига бирор масъулият белгиланганми?

Ўзбекистон меҳнат қонунчилиги ходимлар ҳуқуқлари ҳамда манфаатлари ҳимоясини таъминлашга [9] қаратилганлиги билан аҳамиятлидир. Шу ўринда иш берувчининг жавобгарлиги масаласига тўхталар эканмиз, амалдаги Меҳнат кодексининг 189-моддасига кўра, ходимнинг соғлиғига меҳнатда майиб бўлиши, касб касаллигига чалиниши ёки у ўз меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда соғлиғининг бошқача тарзда шикастланиши сабабли етказилган зарарни иш берувчи тўлиқ ҳажмда тўлаши шарт. Шунингдек, кодекснинг 192-моддасида ходим меҳнатда майиб бўлиши, касб касаллиги ёки меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда соғлиғига бошқача тарзда шикаст етиши сабабли вафот этган ҳолларда, иш берувчи марҳумнинг қарамоғида бўлган меҳнатга қобилиятсиз шахсларга зарарни тўлаши шартлиги белгиланган. Профилактик эмлашдан ўтиш талаби иш берувчи томонидан эмас, балки қонун чиқарувчи томонидан қўйилганлигини ҳисобга олсак, вакцинация натижасида ходимнинг соғлиғи ёки ҳаётига етказилган зарар учун иш берувчи моддий жавобгар бўлмайди.

Соҳа олимларидан А.Ҳақберидиев [10] меҳнат низоларини ҳал этиш, М.Хожабеков [11] давлат хизматчилари меҳнати, Б.Ҳамроқулов [12] маънавий зиён, Д.Муродуллаев [13] меҳнат муҳофазаси, Б.Авазов [14] муддатли меҳнат шартномалари, А.Саъдуллаев, Ф.Зайнобиддиновалар [15] ёшларни иш билан таъминлаш масалаларига оид илмий ишларида иш берувчиларнинг жавобгарлигининг айрим жиҳатларига тўхталиб ўтганлар.

Тиббиёт ходимлари, яъни вакцина инъекция қилувчи шахсларнинг жавобгарлик масаласи ҳам муаммолидир. Тўғри, соғлиғининг ҳолатига кўра қарши кўрсатма мавжуд бўлганлиги била туриб эмлашни амалга оширган ёки эмлаш тартибини бошқача тарзда бузган тиббиёт ходимини амалдаги Жиноят кодексининг 116-моддасига асосан, касб юзасидан ўз вазифаларини лозим даражада бажармаслик жинояти ёки бошқа моддалар билан жавобгарликка тортиш мумкин. Бироқ муаммоли жиҳат шундаки, вакцина қабул қилишдан олдин ходимнинг соғлиқ ҳолати белгиланган талабларга жавоб берган, эмлашдан сўнг унинг ҳаёт ёки соғлиғига хавф туғдирувчи ҳолатлар юзага келган бўлса жавобгарлик масаласи қандай ҳал қилиниши очиқ қолмоқда. Гап вакцинанинг ишончлилиги ва турли шахсларга нисбатан бўладиган таъсири ҳақида кетмоқда. Маълумот ўрнида ҳозирги кунга қадар Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти қуйидаги етти турдаги вакцинани тасдиқлаган. Улар: Pfizer (8 январь 2021 йил), Moderna (25 январь 2021 йил), икки турдаги AstraZeneca (21 апрель 2021 йил), Janssen COVID (17 март 2021 йил), Sinopharm (7 май 2021 йил)

ҳамда Sinovac (24 май 2021 йил) [16]. Бугунги кунда Ўзбекистон фуқаролари AstraZeneca, Moderna, Спутник-V ёки ZF-UZ-VAC2001 каби вакциналаридан бири билан эмланмоқда.

Амалдаги қонунчиликка асосан, ходим эмланишдан бош тортиши унинг ишдан четлаштирилишига сабаб бўлади. Вакцина олиш ходимга юридик мажбурият сифатида юкланмоқда. Юридик мажбурият бу ҳуқуқий муносабат иштирокчиларнинг тегишли ҳуқуқий нормага асосан, ўзларнинг бурчи (мажбурияти) бўлган ҳаракатни амалга оширишлари ёки баъзи ҳаракатни содир этишдан ўзларини тийишларидир [17]. Маълумки, Ўзбекистон Республикасининг «Фуқаролар соғлиғини сақлаш тўғрисида»ги Қонунининг 28-моддасининг номи «Фуқароларнинг розилигисиз эмлаш, профилактик эмлаш» тарзида ифодаланиб, унга иккинчи қисм сифатида киритилган кўшимчага кўра карантинли ва хавфли юқумли касалликлар тарқалиши таҳдиди бўлганда Бош давлат санитария врачининг қарори асосида аҳолини профилактик эмлашдан ўтказиш жорий этилиши белгиланди. Айти мазкур норма асосида қабул қилинган Бош давлат санитария врачининг қарори ходимга эмланиш зарурлиги билан боғлиқ юридик мажбуриятни юклармоқда.

Ўзбекистон юриспруденция фани намоёндалари юридик фанлар доктори О.Оқюлов ва Ф.Отахоновларнинг фикрича, фуқаронинг вакцина олиши, бу - унинг ҳуқуқи. Ҳақиқатан ҳам фуқаролар ўзларига тегишли бўлган вакцина олиш ҳуқуқини, шу жумладан, уни химоя қилиш ҳуқуқини ҳам ўз хоҳишларига кўра тасарруф этадилар. Аммо, фуқароларнинг вакцина олиш ҳуқуқидан воз кечиши, бу ҳуқуқнинг бекор қилинишига олиб келмайди. Пандемия шароитида бошқа шахсларнинг Конституция ва қонунларда белгиланган яшаш ҳуқуқи ва соғлиқни сақлаш ҳуқуқига путур етказилмаслигини таъминлаш мақсадида фуқаронинг вакцина олиш ҳуқуқи бир вақтнинг ўзиде унинг Конституциявий бурчига ҳам айланади. Шу ўринда, ижтимоий тармоқларда тарқатилаётган хабарларда вакцина олишга мажбурлаш Конституциянинг 26-моддасида белгиланган «Ҳеч кимда унинг розилигисиз тиббий ёки илмий тажрибалар ўтказилиши мумкин эмас» деган нормага хилофлиги тўғрисидаги фикрлари ҳақиқатдан йироқ ва бутунлай асоссиз эканлигини таъкидлаш лозим. Чунки ҳозирги кунда вакцина олиш инсон устидан тиббий тажриба ўтказиш эмас, балки уни ва унинг оила-аъзолари, жамоаси, бошқа инсонларнинг ҳаёти ва соғлиғини сақлаш борасидаги давлат органларининг қонуний ҳаракатидир [18]. Адлия вазири Р.Давлетовнинг таъкидлашича, агар сиз вакцина олишни рад этсангиз, ҳеч ким мажбурлаб, тиббиёт муассасасига олиб бормайди. Фақат бошқа ҳуқуқларингиз, масалан, меҳнат ҳуқуқларингиз чекланиши мумкин. Иш берувчи эмланмаган ходимни ишдан ҳайдамайди, ишдан четлатади холос. Инсон ҳуқуқлари абсолют ҳуқуқ эмас. Инсон ҳуқуқлари жуда кўп ҳолатда чекланади, Европада юқори стандартда ишлайдиган суд инстанциялар ҳам мажбурий эмлашда давлат тарафдори бўлган. Жамоавий ҳуқуқ индивидуал ҳуқуқдан доимо устун туради [19].

Муаллифларнинг фикрларидан англашилмоқдаки вакцина олиш ҳам ҳуқуқ ҳам мажбурият ҳам бурчдир. Тўғри, пандемия меҳнат муносабатларидаги қонунчиликни такомиллаштириш талабини қўймоқда [20]. Бироқ айти бир тушунча бир вақтнинг ўзиде учта воқеликни намоён қила олмайди. Тасаввур қилайлик ходим вакцина олишни рад этди. У амалдаги Меҳнат кодексининг 113-моддаси 3-қисмига мувофиқ иш берувчи ходимни ишга қўймаслиги мумкин. Яъни ишдан четлатади. Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги, Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги хизмати, Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси ҳамда Ўзбекистон иш берувчилар конфедерацияси томонидан 2021 йил 23 августда берилган тушунтиришга кўра ишдан четлаштириш бўйича буйруқ чиқаришдан аввал ходимдан эмлашни рад этиш бўйича ёзма ариза олинishi лозим. Ишдан четлаштириш муддати давомийлиги ходимни ишдан четлаштириш учун асос бўлган ҳолатлар бартараф этилгунга қадар, бутун давр мобайнида шу жумладан, ходим эмлаш сертификатини ёки эмлашга қарши тиббий кўрсатмаларни тасдиқловчи ҳужжатларни тақдим қилган кунгача амалга оширилади.

Тушунтиришда айтилишича, ишдан четлаштиришнинг максимал муддати меҳнат шартномаси, интизом тўғрисидаги низом ва уставлар, ички меҳнат тартиби қоидаларида назарда тутилиши мумкин. Таъкидлаш жоизки, аксарият локал ҳужжатларда ишдан четлаштиришнинг энг кўп муддати кўрсатиб ўтилмайди. Шу билан бир қаторда ишдан четлаштирилган ходимнинг узок вақт

ишга келмаслиги ички меҳнат тартиби коидаларининг қўпол бузилиши ҳисобланиши ёки йўқлигига ҳам алоҳида эътибор қаратиш лозим. Сабаби берилган Тушунтиришда эмланмаган ходимларнинг интизомий жавобгарлиги масаласи ҳам кўрсатиб ўтилган. Интизомий жавобгарликнинг бир тури меҳнат шартномасини бекор қилиш эканлигини ҳисобга олсак, эмлашни рад этган ходим охир оқибатда ишдан бўшатилади. Миллий қонунчилик иш берувчи зиммасига фақат вакцина олган ходимларни ишга қўйиш шартини қўйиб, уларга бошқа танлов тақдим этмаяпти, шунингдек барча тоифадаги ходимларга бу мажбуриятни юкламоқда.

Хориж давлатларида бу тартиб биров бошқачароқ ҳал қилинган. Таҳлиллар асосида ходимларни эмлаш билан боғлиқ чет эл тажрибасини уч гуруҳга ажратиш мумкин.

Биринчи гуруҳ давлатлари ходимлар учун эмлаш билан бир қаторда муқобил танлов жорий қилинган. Аниқроқ айтадиган бўлсак, ходим вирусга қарши эмланиши ёки муайян муддатда мунтазам равишда тест топшириб туриши лозим. Эмланганлик гувоҳномаси ёки вирус мавжуд эмаслиги тўғрисидаги тест натижаси бўлмаган ходимлар ишга қўйилмайди. Масалан, қўшни мамлакат Қозоғистон Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 23 июнь куни берган хабарига кўра, 20 дан ортиқ шахс ишлайдиган гуруҳларда одамлар COVID-19га қарши мажбурий эмланиши ёки ҳар ҳафта вирус мавжудлигини аниқловчи тестдан ўтиши талаб этилади. АҚШ тажрибасига эътибор қаратар эканмиз, Нью-Йоркда давлат ходимларидан COVID-19 га қарши эмланиш ёки ҳафталик тест топшириш талаб қилинади. Бу ҳақидаги мажбурий тартибнинг 6 сентябрдан кучга кириши режалаштирилган. Калифорнияда барча давлат хизматчиларига август ойдан бошлаб вакцина олиш ёки ҳафтасига икки ва ундан ортиқ вирусга тест топшириши тўғрисида буйруқ берилди.

Иккинчи гуруҳ мамлакатлари фақатгина айрим тоифадаги ходимларнинг эмланиши учун мажбурий бўлган талаб қўймоқда. Хусусан, июнь ойининг охирида Австралияда соғлиғи юзасидан юқори хавфга эга ёши катта инсонларга қараб турувчи ходимлар шунингдек, карантин-меҳмонхоналарда ишловчи ходимларнинг COVID-19га қарши мажбурий эмланиши тўғрисида қарор қабул қилинди. Жамоанинг эмланмаган аъзолари соғлиғига хавф туғдиришнинг олдини олиш мақсадида, Токиога борадиган паралимпия спортчилари учун ҳам эмлаш мажбурий этиб белгиланган. Октябрь ойдан бошлаб Англияда қариялар уйлари ходимлари коронавирусига қарши эмланиши талаб қилинади. Канадада жорий йилнинг 20 июлида Канада Ҳазначилик Кенгаши котибияти федерал ҳукуматнинг муайян лавозимларида фаолият юритаётган шахслардан COVID-19га қарши эмлаш зарурий бўлиши кераклиги ҳақида ахборот берди. Грецияда 12 июлда чиққан қарорга асосан, сентябрь ойдан бошлаб, қариялар уйлари ходимлари ва қариялар билан бевосита мулоқот қиладиган соғлиқни сақлаш ва тиббиёт ходимларининг эмланиши мажбурий этиб белгиланди. Март ойида Италия ҳукумати томонидан тасдиқланган фармонга асосан, тиббиёт ходимлари, шу жумладан фармацевтларнинг мажбурий эмланиши талаб қилинади. Вакцина олишни рад этган ходимлар йилнинг охиригача ишдан четлатилиб, уларга ҳақ тўламайди. Жорий йилнинг 12 июль куни Президент Эммануэл Макрон томонидан эълон қилинган янги қарорга мувофиқ, Франциядаги барча тиббиёт ходимлари COVID-19 инъекциясидан ўтиши лозим.

Учинчи гуруҳ мамлакатлари эса барча тоифадаги ходимларни вирусга қарши эмланишини мажбурий этиб белгилади. Масалан, Индонезияда февраль ойдан бошлаб COVID-19га қарши эмлаш мажбурий бўлди. Пойтахт Жакартада эмлашдан бош торган фуқаролар 5 миллион рупия (357 АҚШ доллари)гача бўлган миқдорда жаримага тортилади. Май ойида Саудия Арабистонида иш жойига келиб ишлашни хоҳлаган барча давлат ва хусусий сектор ходимларининг эмланиши мажбурий этиб белгиланди. Шунингдек, ҳар қандай давлат, хусусий ёки таълим муассасаларига кирувчи ҳамда жамоат транспортдан фойдаланувчилар учун эмланиш жорий йилнинг 1 августидан бошлаб мажбурий саналади. Туркменистон Соғлиқни сақлаш вазирлигининг хабарига кўра, 18 ёшга тўлган ва ундан катта барча фуқаролар COVID-19га қарши мажбурий эмланиши керак.

Бугунги кунда Ўзбекистонда меҳнат ресурслари сони 19,277.6 миллионни ташкил этади. Шундан расмий секторда банд бўлганлар 5,706.8 миллион, норасмий секторда бандлар сони 6,101.9 миллионни ташкил этмоқда. Ягона миллий меҳнат тизимига киритилган маълумотларга кўра, бугунги кунда 4,902.59 миллион нафар ходим меҳнат шартномаси асосида ишламоқда.

Амалдаги Меҳнат кодексига киритилган ўзгартишга асосан фақатгина меҳнат шартномаси асосида ишлаётган фуқароларнинг эмланиши мажбурий аҳамият касб этмоқда. Бунда давлат 18 ёшдан ошган аҳолининг тахминан 25 фоизга яқинини оммавий эмлашга жалб қилиши мумкин. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, фуқаролик ҳуқуқий шартнома асосида ишлаётганлар, норасмий секторда банд бўлганлар, ўзини-ўзи банд қилганлар ва шунга ўхшаш бошқа фаолият орқали бандлиги таъминланган шахсларга вакцина олиш билан боғлиқ чеклов қўйилмаган. Умумий ҳулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, бизнинг фикримизча, вакцинация билан боғлиқ бир қатор баҳсли масалаларга аниқлик киритиб ўтиш лозим. *Биринчидан*, вакцинанинг салбий таъсири учун жавобгарлик масаласи кимга юкланишини очиқ қолмоқда. *Иккинчидан*, касаначилик асосида ишлаётган ходимларнинг эмланиши, ишдан четлаштирилиши билан боғлиқ масала тартибга солинмаяпти. *Учинчидан*, иш берувчи жисмоний шахслар, яқка тартибдаги тадбиркорлар ҳамда улар билан меҳнат шартномаси тузиб ишлаётган ходимларни эмланишини йўлга қўйиш ҳал этилмаган. *Тўртинчидан*, ишдан четлатишнинг энг узоқ муддатини белгилашда ягона ёндашув шакллантирилмаган. *Бешинчидан*, вакцина олмаганлик учун интизомий жазо қўллаш охир оқибатда ходим билан тузилган меҳнат шартномасини бекор қилиниши мумкинлиги фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқига даҳл қилмоқда. *Олтинчидан*, ходимга вакцина олганлик тўғрисидаги сертификат ёки унга муқобил равишда вирус мавжуд эмаслигини тасдиқловчи тест натижасини тақдим этиш орқали меҳнат қилиш ҳуқуқини бериш лозим.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Fundamental Principles and Rights at Work Branch (Fundamentals) <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/departments-and-offices/governance/fprw/lang--en/index.htm>
2. Ismoilov S. A. The Last Tendencies of Liberalization of Labor and Employment Legislation of the Republic of Uzbekistan // JournalNX. – С. 539-547. URL: <https://www.neliti.com/publications/335993/the-last-tendencies-of-liberalization-of-labor-and-employment-legislation-of-the#cite> (дата обращения: 27.08.2021).
3. Burkhankhodzhaeva H., Ibratova F. LEGAL ISSUES OF BANKRUPTCY OF A CITY FORMING AND RELATED ENTERPRISES // Norwegian Journal of Development of the International Science. 2021. №63-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/legal-issues-of-bankruptcy-of-a-city-forming-and-related-enterprises> (дата обращения: 27.08.2021)
4. Рахимкулова Лола ПРИНЦИПЫ РАЗРЕШЕНИЯ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ТРУДОВЫХ СПОРОВ // Review of law sciences. 2020. № Спецвыпуск. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsiyu-razresheniya-individualnyh-trudovyh-sporov-1> (дата обращения: 27.08.2021)
5. Мухаммадамин Каримжонов ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ДИСЦИПЛИНАРНЫХ ВЗЫСКАНИЙ В ОТНОШЕНИИ ОТДЕЛЬНЫХ КАТЕГОРИЙ РАБОТНИКОВ В УСЛОВИЯХ КАРАНТИНА // Review of law sciences. 2020. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-primeneniya-distsiplinarnyh-vzyskaniy-v-otnoshenii-otdelnyh-kategoriy-rabotnikov-v-usloviyah-karantina> (дата обращения: 27.08.2021).
6. Нодирбек Юсупов Рабочее время как элемент индивидуального трудового правоотношения и как институт трудового права // ОИИ. 2021. №2/S. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/raboochee-vremya-kak-element-individualnogo-trudovogo-pravootnosheniya-i-kak-institut-trudovogo-prava> (дата обращения: 27.08.2021).
7. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. – Toshkent. «Adolat», 2018. – 302-бет
8. Варламова Н.В. Правоотношения: философский и юридический подходы. – Правоведение. 1991. № 4 – 51-бет.
9. Aktamovich, R. M. (2020). Overview Of Legislation Of Uzbekistan On The Protection Of Employees' Rights. The American Journal of Political Science Law and Criminology, 2(11), 65-71. <https://doi.org/10.37547/tajpslc/Volume02Issue11-12>.
10. Азиз Хакбердиев, Раъно Абдуллаева ВОПРОСЫ ДОСУДЕБНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ТРУДОВЫХ СПОРОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН // Scientific

progress. 2021. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-dosudebnogo-uregulirovaniya-individualnyh-trudovyh-sporov-v-respublike-uzbekistan> (дата обращения: 27.08.2021).

11. Хожабеков Муфтулла ПРАВОВОЙ СТАТУС ГОСУДАРСТВЕННОГО СЛУЖАЩЕГО // Review of law sciences. 2020. № Спецвыпуск. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoy-status-gosudarstvennogo-sluzhashego> (дата обращения: 27.08.2021).

12. ҲАМРОҚУЛОВ Б. ИТАЛИЯ ВА БЕЛЬГИЯДА МАЪНАВИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ ҚОНУНЧИЛИГИ ВА СУД АМАЛИЁТИ // ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ. – 2020. – Т. 1. – №. 1. – С. 32-38. URL: <https://yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/article/view/35>

13. Муродуллаев Достонжон ЗНАЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫХ СТАНДАРТОВ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ ТРУДА // Review of law sciences. 2020. № Спецвыпуск. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/znachenie-mezhdunarodno-pravovyh-standartov-v-oblasti-ohrany-truda> (дата обращения: 27.08.2021)

14. Avazov Bobomurod Sultonmurodovich. (2021). THE REGULATION OF FIXED-TERM EMPLOYMENT CONTRACTS IN UZBEKISTAN. JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, 573–579. Retrieved from <https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/483>

15. САЪДУЛЛАЕВ А., ЗАЙНОБИДДИНОВА Ф. ЁШЛАРНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ: ХОРИЖИЙ АМАЛИЁТ ВА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР // ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ. – 2021. – Т. 2. – №. 3. – С. 121-130. URL: <https://www.yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/article/view/240>

16. <https://www.who.int/news/item/07-05-2021-who-lists-additional-covid-19-vaccine-for-emergency-use-and-issues-interim-policy-recommendations>

17. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. – Toshkent. «Adolat», 2018. – 303-бет

18. О.Оқюлов, Ф.Отахонов “COVID-19”га қарши эмлаш Конституцияга зидми? <http://uza.uz/posts/288809>

19. «Ҳеч ким оёқ-қўлини боғлаб вакцина юбормайди» – Адлия вазири Русланбек Давлетов мажбурий эмлаш ҳақида. <https://hordiq.uz/2021/07/31>

20. РАХИМОВ М. COVID-19 Пандемияси шароитида ходимлар меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ўзига хос жиҳатлари // Юрист Ахборотномаси. – 2020. – Т. 1. – №. 4. – С. 117-122. // <https://yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/article/view/93>